

І.А. Островський¹, Б.Ю. Юхнов²¹Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна²Українська інженерно-педагогічна академія, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ТЛІ ЗОВНІШНІХ ШОКІВ

У статті розглянуто теоретичні проблеми міжнародної міграції робочої сили під впливом зовнішніх шоків. Акцентовано розрізнення екзогенних та ендогенних чинників шоків впливу. Досліджено еволюцію основних теорій міжнародної міграції. Підкреслено актуальність теоретичних засад і практичного застосування мікроекономічного аналізу міграційних процесів. Проаналізовано роль міграційної ренти в політиці фірм країн-рецепієнтів іноземної робочої сили.

Ключові слова: міжнародна трудова міграція, зовнішні шоки, екзогенні та ендогенні чинники, міграційна політика, міграційна рента.

Постановка проблеми

Війна в Україні як зовнішній шок суттєво впливає на всі макроекономічні процеси, зокрема, на особливості міжнародної трудової міграції.

Проблеми та суперечності аналізу посиленої хвилі міграції, насамперед, в Європі потребують подальшого змістовного розгляду. Якісне і кількісне оцінювання підсумків зазначених процесів має спиратися на авторитетні теоретичні положення та досвід досліджень у розвинених країнах, зокрема, Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У вітчизняній економічній літературі специфіку міграційних процесів, зокрема, з урахуванням зовнішніх шоків досліджували Т. Богдан, Я. Жаліло, Н. Зленко, О. Малиновська, В. Соболев, С. Тютюнникова, В. Шевченко [1–7] і багато інших вчених.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, проблеми та суперечності аналізу міжнародної міграції потребують подальшого узагальнення і змістовного розгляду. На тлі спочатку пандемії COVID-19, а потім війни в нашій країні аналіз міграційних процесів отримав нові риси та особливу актуальність. Водночас зростає попит на ґрунтовні теоретичні узагальнення і прикладання класичних праць відомих закордонних дослідників до реалій сьогодення. Наприклад, набувають додаткового сенсу мікроекономічні аспекти сучасної теорії міграції.

Метою даної статті є аналіз еволюції теорій міжнародної трудової міграції з урахуванням впливу зовнішніх шоків.

Виклад основного матеріалу

Руйнівний вплив воєнних дій в Україні підкреслюється прогнозами міжнародних інституцій. За версією Світового банку, протягом 2022 року падіння ВВП може скласти 45,1 %, приватного споживання – 50 %, валових капітальних інвестицій – 57,5 %. Частка населення з доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму може досягти 70 % порівняно з 18 % у 2021 році. Бідність зросте до 19,8 % в 2022 році на тлі 1,8 % в 2021 [8].

Вкрай тяжкі наслідки може принести зовнішня міграція українців. За даними директорки Інституту демографії та соціологічних досліджень Е. Лібанової, «станом на кінець квітня 2022 року кількість людей, що виїхали з України від початку війни, досягла 5,3 млн осіб, зокрема: кордон із Польщею перетнули 2,9 млн осіб, з Румунією – 782 тис., з Росією – 614 тис., з Угорщиною – 497 тис., з Молдовою – 453 тис., зі Словаччиною – 357 тис., з Білоруссю – 24 тис. українців»[9].

Війна стала справжнім шоком для суспільства в цілому та економіки країни, зокрема. Тому логічним є звернення до теоретичних засад економічних збурень (шоків).

Теорія економічних шоків почала складатися ще з часів «Великої депресії» 1929–1933 рр. Етапними для поглиблення теорії макроекономічних шоків стали світові кризи 1974–1975 і 2008–2009 рр., пандемія COVID-19.

Наслідки шоків обумовлені неочікуваними та стохастичними процесами, що впливають на хід економічних процесів з порушенням досягнутих балансів і контрактів. Йдеться про фундаментальні

зміни макроекономічних показників, волатильність світових ринків, коливання економічної політики, революційні технологічні оновлення. Результатом шоків процесів є дисбаланси, рецесія, здешевлення активів, погіршення ринкових індикаторів, негативні очікування акторів. Отже, економічні шоки мають непередбачуваний характер і вплив на зміни ринкових та економічних процесів [7, с. 21].

Усі економічні шоки можна згрупувати за певними критеріями:

1) за участю в ринкових трансакціях – попиту і пропозиції;

2) за сферами дії – технологічні, фінансові, управлінські;

3) за структурою – секторальні, міжсекторальні та регіональні;

4) за часом – коротко-, середньо- або широкий та довгострокові;

5) за особливостями виникнення – ендегенні та екзогенні.

Ендегенні є як макроекономічними за походженням, формами та результатами, так і мікро- та мезоекономічними, обумовленими зрушеннями у бізнес-процесах [7, с. 22].

Екзогенні шоки мають такі форми походження:

– макроекономічні «чорні лебеді» як руйнівні коливання світових ринків;

– катастрофічні природні лиха;

– соціально-політичні конфлікти.

Шоківі події справляють суттєвий вплив на функціонування ринків праці, які суперечливо реагують на несподівані суспільні коливання. Проблеми зайнятості набувають характер сніжного кому і виходять на національні кордони.

Нестабільність зайнятості може розглядатися в контексті дисфункцій ринку праці, а також у зв'язку зі зміною інституціональної структури економіки. Відбувся глобальний відхід від моделі наймання працівників на стабільні робочі місця із традиційними відносинами між роботодавцем і працівником.

Нестабільна зайнятість у сучасних умовах може розглядатися в еволюційному контексті як процес руйнування соціального контракту середини ХХ століття, заснованого на довгостроковій зайнятості, соціальним страхуванні й пенсійним забезпеченні за допомогою комбінації державних і приватних пільг.

Дисбаланс на ринку праці, пов'язаний із пропозицією випускників і попитом роботодавців на людський капітал, приводить до горизонтального (працевлаштування на роботу, не пов'язану з областю навчання) і вертикальному (надлишкова освіта) невідповідності робочих місць серед випускників університетів.

Причини дисбалансу на ринку праці носять системний характер і повинні розглядатися у зв'язку із процесами інституціональних і технологічних

змін, а також певної соціально-економічної політики. Процеси, що приводять до дисбалансів на ринку праці, мають значну інерційну природу. Наприклад, зміна інститутів або впровадження заходів економічної політики проявляються як дисбаланси через значні тимчасові інтервали.

Процеси, пов'язані із зайнятістю й станом ринку праці, мають екзогенну й ендегенну природу. Ендегенні процеси пов'язані переважно з ринковими й поведінковими факторами, а також укоріненими соціальними цінностями й інститутами. Екзогенні – це більш динамічні процеси, які визначаються економічною політикою й зовнішніми шоками, насамперед, пандемічним. Нестійкість ринку праці в короткостроковому періоді багато в чому пов'язана з екзогенними факторами. Невдала економічна політика може мати й більш тривалі наслідки, якщо внаслідок її проведення змінюється інституціональна структура економіки.

Ліберальне міграційне законодавство розвинених країн, прийняте на межі ХХ–ХХІ ст., мало як наслідок формування ринків праці дешевої іноземної робочої. Наступна зміна ліберальних методів регулювання виявилася в міграційних стратегіях, заснованих на стримуванні надлишкової масової міграції з бідних країн.

Однак у теорії питання про негативний вплив трудової імміграції на економіку дотепер немає єдності. Трудова імміграція розвинених країнах Європи мають специфіку впливу на економіку країн-реципієнтів, що у значній мірі визначене відмінностями між використанням іноземної робочої чинності на національних ринках праці. Реімміграція й стиск пропозиції стали точкою відліку для формування нових меж використання іноземної робочої сили.

Економічна теорія міграції, розроблена Е. Равенштайном на основі аналізу руху населення «з визначальних економічних причин» [11], у другій половині ХХ ст., була доповнена теорією Є. Лі про «фактори, що притягають і виштовхують» [12], а також суттєво розширена навчанням С. Стоуффера про «обставини, що втручаються» [13], яке визначило в якості мотивів міграції суб'єктивні норми законодавства країн-реципієнтів (преференції та обмеження на переміщення).

Посилення залежності економік розвинених країн від трудової імміграції викликали потребу в аналітичному інструментарії економічних процесів. Так виникла неокласична теорія міграції Нобелівського лауреата У.А. Льюїса, заснована на мікроекономічних принципах попиту та пропозиції, у значній мірі обумовленої масштабами дешевої надлишкової робочої сили [14, с. 402]. Представники неокласичного підходу визначили ядро теорії, або головний мотив міграції, – відмінності в заробітній платі за

географічними факторами (П. Самуельсон, М. Фридмен). Багатьма сучасними теоріями ця теза переглянута і доповнена. Так, Д. Массей довів, що різниця в доходах не є головним фактором, що обумовлює міграцію, а «економічні фактори, хоч найчастіше й бувають провідними, але не є єдиними» [15]. Очевидно, що ці мотиви пов'язані зі зміною умов і розвитком нових форм міжнародного міграційного обміну.

Істотним доповненням неокласичному підходу стала концепція нової економіки міграції, що розглядає міграцію на мікрорівні, де автори вивчають уже не процеси, на які впливає міграція, а самого мігранта [15]. Глобалізація і посилення нерівності спрямували істотну частину досліджень на аналіз руху населення із країн периферії в центральні країни («теорія світових систем Валлерстайна» [16, с. 410] з акцентом на економічне становище в країнах-донорах.

Зростання надлишкової дешевої робочої сили, міграційна європейська криза 2015–2016 рр. підштовхнули зміну ліберальних методів регулювання міграції на заходи тотального обмежувального характеру. Водночас Міжурядова конференція ООН затвердила Глобальний пакт безпечної, упорядкованої та легальної міграції. [17]. Поширення даної суперечності в значній мірі визначила необхідність розробки теорії оцінок використання іноземної робочої сили в країнах-реципієнтах, які можуть перебувати в діапазоні від безсумнівного ефекту до негативних проявів і наслідків.

Сучасні закордонні теорії міграції засновані на постулатах неокласичного підходу, що визначає рух трудової міграції з вектором від країн і регіонів з надлишковим людським потенціалом у країни з високим попитом та обмеженою пропозицією. Невідповідності стають очевидними, коли використання дешевої праці мігрантів дає прибуток на корпоративному рівні, у той же час у макро-економічних оцінках відзначають технологічний застій, консервацію низького рівня умов і оплати праці. Надлишкова пропозиція дешевих трудових ресурсів призводить до зниження трудових стандартів, стимулів технічного розвитку, купівельної спроможності населення. Надалі має місце вповільнення зростання продуктивності праці й інноваційної активності, економіка країни попадає в «міграційну пастку».

Зниженню економічного попиту в країнах, що приймають, сприяють грошові перекази мігрантів на батьківщину. Проблема впливу на економіку некваліфікованої трудової імміграції не має однозначної постановки й оцінки. Однак опоненти використання іноземної робочої чинності не завжди враховують, що мігранти ввозять менше, чим створюють, при цьому самі забезпечують попит. Та й займають вони

найчастіше свою нішу. У свою чергу аргументи на користь «своєї ніші» небезпідставно можуть бути оскаржені з позицій конкуренції, що має місце, мігрантів з місцевими кадрами некваліфікованої праці або обґрунтованості границь ринків праці нерезидентів і громадян.

Міграційна політика розвинених країн у значній мірі заснована на залученні іноземної робочої сили, яка масштабами й структурою не повинна зачіпати інтереси зайнятості громадян, що запрошує країни. Країни-реципієнти використовують широкий арсенал норм захисту своїх працівників від небажаної конкуренції – від списків затребуваних професій до «обов'язкових оголошень про вакансії (labour market tests) і згоди профспілок на залучення іноземців. Більш уважний погляд на природу ринку праці іноземної робочої сили дозволяє виявити істотні відмінності в ступені його автономії (відокремленості) у розвинених європейських країнах. Умови, особливості формування й границі цього специфічного ринку праці визначають гостроту проблеми дефіциту праці іноземців і методи її рішення.

Особливості ринку праці розвинених країн стають більш зрозумілими в контексті теорії подвійного ринку праці М. Піоре, згідно з якою в розвинених країнах мігранти з бідних країн займають особливий ринок праці за фахом низької кваліфікації, що й не користуються попитом у місцевого населення [18]. При цьому заробітні плати на національному ринку праці країни-реципієнта кратно перевищують низький рівень оплати праці в автономному секторі зайнятості мігрантів. Допомога у зв'язку з безробіттям і інші соціальні виплати також значно перевищують зарплати мігрантів з бідних країн. Важливо підкреслити, що на світовому й регіональних ринках кваліфікованої праці співвідношення по багатьом позиціям прямо протилежні – іноземцям частіше надаються більш вигідні умови (з обліком компетенцій, а також видатків і бонусів за зміну місця проживання). У період пандемії абсолютна автономія цього ринку праці особливо яскраво виявилася в багатих країнах Західної Європи, де відзначено масові відмови представників титульної нації.

Трудова імміграція справляє на економіку розвинених країн позитивний вплив, сприяє переміщенню знань і компетенцій, розвитку світової торгівлі, передачі технологій і впровадженню інновацій. Така позиція превалює в оцінках західних економістів і заснована на економічних розрахунках і зіставленнях. Так, присудження Нобелівської премії з економіки в 2021 р. у значній мірі зобов'язане міжнародному визнанню емпіричних досліджень, які доводять, що масова трудова імміграція не приводить до погіршення положення місцевих

працівників. Лауреат останньої премії Д. Кард зробив такі висновки відносно до 125 тис. кубинських мігрантів, що працювали у Флориді протягом останньої третини ХХ ст. [19]. Разом з тим очевидно, що конкуренція іммігрантів з місцевими кадрами може мати місце, а така постановка питання дозволяє глибше зрозуміти межі особливого ринку праці мігрантів і оцінити можливості їх перегляду за рахунок використання національних кадрів.

Імміграція кваліфікованих працівників може призвести до поліпшення положення некваліфікованих робітників і до погіршення положення кваліфікованих кадрів, і навпаки – у випадку імміграції некваліфікованих робітників [19]. Стосовно до європейської практики зазначені перетинання частіше проявляються в більш бідних країнах-рецепієнтів з більш широким діапазоном особливого ринку праці, фахом й робочими місцями, що перебувають у зоні конкуренції з місцевими кадрами.

Важливим аспектом вивчення відмінностей меж ринку праці дешевої іноземної робочої сили є масштаби й особливості формування й розподілу ренти від використання дешевої праці мігрантів, що часто перебувають на нелегальному становищі [16, с. 295]. В умовах глобальної нерівності рента на використання дешевої праці має об'єктивне підґрунтя та є головним мотивом формування особливого ринку праці іноземців [18]. Іншими словами, економічні закони лежать в основі алгоритму формування ринку праці іноземної робочої сили. У країнах-бенефіціарах мігрантів, що виштовхуються бідністю, зустрічається бізнес, який апріорі віддає перевагу більш низьким витратам на оплату праці [12], що в багатьох випадках робить цю сферу праці закритою для суспільства й національних кадрів.

Висновки

Після закінчення війни ключовим питанням нашої держави та світового співтовариства стане відновлення національної економіки та повернення мігрантів на батьківщину.

Підтримка процесу повернення біженців, забезпечення їх реінтеграції та зайнятості в українській економіці сприятимуть швидкому відновленню економічної діяльності в Україні та формуванню засад для довготривалого сталого економічного зростання.

Усі практичні кроки повинні спиратися на міцні теоретичні засади, зокрема, класичні дослідження міжнародних ринків праці та процесів трудової міграції.

Література

1. Богдан Т. Як стимулювати повернення українців з-за кордону після війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/20/687244/>

2. Жаліло Я. Як швидко "перезапустити" економіку у воєнних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/17/684234/>

3. Зленко Н. Сучасні тенденції на ринку праці в Україні та вплив на них демографічних процесів / Н. Зленко., Н. Павленко, В. Ярова // Економіка та держава. – 2020. – № 10. – С. 56–62. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.10.56>

4. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О.А. Малиновська. – К. : НІСД, 2018. – 472 с.

5. Соболев В.М. Тенденції зайнятості в умовах цифрової економіки / В.М. Соболев, І.О. Мусіюк // Бізнесінформ. – 2020. – №10. – С. 143–148. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-143-148>

6. Тютюнникова С.В. Нестійка зайнятість молоді в умовах панування цифрової економіки / С.В. Тютюнникова, Т.К. Романіка // Молодий вчений. – 2019. – № 5. – С. 246–250. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-54>

7. Шевченко В.Ю. Економічні шоки пандемії: основні види та наслідки / В.Ю. Шевченко // Причорноморські економічні студії. – 2020. – Вип. 56. – С. 21–27. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.56-3>

8. ВВП України за рік скоротиться на 45% – Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/17/684234/>

9. Драннік А. «Скільки коштує життя»: як Україна повертатиме мігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vesti.ua/uk/politika-uk/skolko-stoit-zhizn-kak-ukraina-budet-vozvrashtat-migrantov>

10. Reed E. Economic Shocks Definition and Examples. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finance.yahoo.com/news/economic-shocks-definition-examples-221454349.html>

11. Ravenstein E. The Laws of Migration: Second Paper / E. Ravenstein // Journal of the Royal Statistical Society. – 1889. – № 52. – P. 241–305. DOI: <https://doi.org/10.2307/2979333>

12. Lee E. Theory of Migration / E. Lee // Demography. – 1966. – No 3(1). – P. 47–57. DOI: <https://doi.org/10.2307/2060063>

13. Stouffer S. Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance / S. Stouffer // American Sociological Review. – 1940. – P. 845–867. DOI: <https://doi.org/10.2307/2084520>

14. Lewis W.A. The Theory of Economic Growth / W.A. Lewis. – London : Allen and Unwin, 1955.

15. Massey D.S. International migration and economic development in comparative perspective / D.S. Massey // Population and Development Review. – 1988. – № 14. – P. 383–413. DOI: <https://doi.org/10.2307/1972195>

16. Wallerstein I. The Modern World System I. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century / I. Wallerstein. – New-York : Academic Press, 1974.

17. The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration // International Organization for Migration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iom.int/global-compact-migration>

18. Piore M. Birds of passage. Migrant labor and industrial societies / M. Piore. – New York : Cambridge University Press, 1979. – 229 p.

19. Card D. *Myth and Measurement: The New Economics of the Minimum Wage* / D. Card, A.B. Krueger. – Princeton : University Press, 2015. – 456 p.

References

1. Bohdan, T. (2022). How to stimulate the return of Ukrainians from abroad after the war. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/20/687244/> [in Ukrainian]
2. Zhalilo, Ya. (2022). How to quickly "restart" the economy in military conditions. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/17/684234/> [in Ukrainian]
3. Zlenko, N, Pavlenko, N. & Yarova, V. (2020). The impact of demographic processes on the economic growth in Ukraine. *Ekonomika ta derzhava*, 10, 56–62. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.10.56> [in Ukrainian]
4. Malynovska, O. (2018). *Migration policy: global context and Ukrainian realities*. Monograph. Kyiv, National Institute for Strategic Studies. [in Ukrainian]
5. Soboliev, V.M. & Musiiuk, I.O. (2020). The Trends of Employment in the Digital Economy. *Business Inform*, 10, 143–148. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-143-148> [in Ukrainian]
6. Tyutyunnikova, S. & Romanika, T. (2019). Unstable Youth Employment under Conditions of the Digital Economy Domination. *Young scientist*, 5, 246–250. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-54> [in Ukrainian]
7. Shevchenko, V. (2020). Economic shocks of pandemic: major types and outcomes. *Black Sea Economic Studies*, 56, 21–27. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.56-3> [in Ukrainian]
8. Ukraine's GDP to shrink by 45% in a year – World Bank. (2022). URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/17/684234/> [in Ukrainian]
9. Drannik, A. (2022). "How much is life": how Ukraine will return migrants. URL: <https://vesti.ua/uk/politika-uk/skolko-stoit-zhizn-kak-ukraina-budet-vozvrashhat-migrantov> [in Ukrainian]
10. Reed, E. (2020). Economic Shocks Definition and Examples. URL: <https://finance.yahoo.com/news/economic-shocks-definition-examples-221454349.html>
11. Ravenstein, E. (1889). The Laws of Migration: Second Paper. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52, 241–305. DOI: <https://doi.org/10.2307/2979333>
12. Lee, E. (1966). Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47–57. DOI: <https://doi.org/10.2307/2060063>

13. Stouffer, S. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 845–867. DOI: <https://doi.org/10.2307/2084520>
14. Lewis, W.A. (1955). *The Theory of Economic Growth*. London, Allen and Unwin.
15. Massey, D.S. (1988). International migration and economic development in comparative perspective. *Population and Development Review*, 14, 383–413. DOI: <https://doi.org/10.2307/1972195>
16. Wallerstein, I. (1974). *The Modern World System I. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*. New-York, Academic Press.
17. International Organization for Migration. (2018). The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. URL: <https://www.iom.int/global-compact-migration>
18. Piore, M. (1979). *Birds of passage. Migrant labor and industrial societies*. New York, Cambridge University Press.
19. Card, D. & Krueger, A.B. (2015). *Myth and Measurement: The New Economics of the Minimum Wage*. Princeton, University Press.

Рецензент: д-р екон. наук, професор О.В. Бєрвєно, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекєтова, Україна.

Автор: ОСТРОВСЬКИЙ Ігор Анатолійович
кандидат економічних наук, доцент, доцент каф.
економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекєтова
E-mail – igostr62@gmail.com
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7444-2560>

Автор: ЮХНОВ Борис Юрійович
кандидат економічних наук, доцент, доцент каф.
економіки та менеджменту
Українська інженерно-педагогічна академія
E-mail – boris_yukhnov@ukr.net
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8463-1744>

THEORETICAL ASPECTS OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATION AGAINST THE BACKGROUND OF EXTERNAL SHOCKS

I. Ostrovskyi¹, B. Yukhnov²

¹O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

²Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Ukraine

The article considers the theoretical problems of international labor migration under the influence of external shocks. The destructive impact of hostilities in Ukraine is underscored by the forecasts of international institutions. External migration of Ukrainians can have extremely serious consequences. Emphasis is placed on the distinction between exogenous and endogenous shock factors. Endogenous are macroeconomic in origin, forms and results, micro- and mesoeconomic in shifts in business processes. Exogenous shocks have the following forms of origin: macroeconomic "black swans" as destructive fluctuations in world markets; catastrophic natural disasters; socio-political conflicts.

The evolution of the main theories of international migration has been studied.

The relevance of theoretical principles and practical application of microeconomic analysis of migration processes is emphasized. Globalization and increasing inequality have directed a significant part of research to analyze population movements from peripheral to central countries, with a focus on the economic situation in donor countries.

Modern foreign theories of migration are based on the postulates of the neoclassical approach, which determines the movement of labor migration with a vector from countries and regions with excess human potential to countries with high demand and limited supply. Discrepancies become apparent when the use of cheap migrant labor makes a profit at the corporate level. At the same time, macroeconomic assessments note technological stagnation, the preservation of low levels of conditions and wages.

The role of migration rent in the policy of firms-recipients of foreign labor force is analyzed. In conditions of global inequality, the rent for the use of cheap labor has an objective basis and is the main motive for the formation of a special labor market for foreigners.

After the end of the war, the key issue for Ukraine and the world community will be the recovery of the national economy and the return of migrants to their homeland.

Supporting the refugee return process, ensuring their reintegration and employment in the Ukrainian economy will contribute to the rapid resumption of economic activity in Ukraine.

All practical steps must be based on sound theoretical principles, classical studies of international labor markets and labor migration processes.

Keywords: *international labor migration, external shocks, exogenous and endogenous factors, migration policy, migration rent.*